

CÂTEVA OBSERVAȚII PE MARGINEA LEXICULUI PĂSTORESC
DE ORIGINE ROMÂNĂ ÎN LIMBA POLONĂ (I)

Mihai MITU

Dans la première partie, on ajoute des nouvelles informations à la bibliographie de la communication faite, en 1968, au VI-ème Congrès International des Slavistes de Prague (*L'influence roumaine sur le lexique des langues slaves*, dans «Romanoslavica», XVI, p 59-121) – entre autres, les contributions de certains linguistes de Cracovie, le romaniste Stanisław Widlak et l'orientaliste Marek Stachowski – concernant la terminologie pastorale d'origine roumaine dans la région du Nord des Carpathes.

Avant de passer à l'étude de certains aspects concrets de l'influence du roumain dans le lexique pastoral de la langue polonaise, l'auteur fait des considérations sur *l'ancienneté* de cette influence, affirmant qu'elle date dès X-ème siècle, c'est-à-dire de la période de parachèvement de deux processus: d'une part, celui de la formation du peuple et de la langue roumaine, d'autre part, celui de dissolution définitive de l'unité linguistique slave et de formation des langues slaves modernes.

On souligne, pour la première fois, que l'influence roumaine dans l'ancien polonais se manifeste, non seulement dans le domaine du lexique, tel qu'on soutenait jusqu'à présent, mais elle peut être également admise dans le domaine de la *morphologie* des langues polonaise et slovaque de la vie pastorale. Il s'agit de l'emploi des desinences du masculin personnel au pluriel pour les noms des trois animaux: *le chien, le loup et le vautour* (pol. *pies, wilk, orzel*; slov. *pes, vlk, oreľ*) jusqu'au XVII-ème siècle.

Le fait qu'on rencontre ce phénomène seulement dans le cas des trois animaux cités et seulement dans les langues polonaise et slovaque est dû à la longue cohabitation des bergers roumains, polonais et slovaque dans les Carpathes du Nord et les Tatras.

Mots clés: la vie pastorale, histoire des langues, les contacts linguistiques, le roumain, le polonais.

Bibliografia subiectului

Istoricul cercetării acestei teme, pe fondul mai general al influenței românești în lexicul *tuturor* limbilor slave, se găsește ilustrat în bibliografia comunicării cu acest

titlu, prezentată de un grup de universitari din București la al VI-lea Congres Internațional al Slaviștilor (Praga, 1968), publicată în „Romanoslavica”, XVI, p. 59-121). Lista lucrărilor de atunci poate fi completată în două feluri:

a) lucrări apărute anterior anului 1968, omise în această bibliografie, de ex. A. de Vincenz, *Le substrat roumain dans les Carpathes du Nord*, comunicare la Primul Congres de dialectologie generală (Louvrain – Bruxelles, 21-27 august 1960 publicat în volumul III al Congresului (Louvrain, 1965, p. 144-153).

b) lucrări apărute după 1968, foarte numeroase, dintre care reținem: *Общекарпатский лингвистический атлас*, 6 vol. (1989-1997); S.B. Bernstein, G. Klepikova, *Славяно-румынские контакты в свете новых данных славянской лингвистической географии* în vol. *Славянское языкознание. XII Международный съезд славистов, Краков, 1998. Доклады российской делегации*, Moscova, 1998, p. 47-68; comunicarea *Alcuni termini montanari polacchi della zona dei Carpazi*¹ a profesorului romanist de la Cracovia, Stanisław Widłak, unde autorul subliniază caracterul complex al termenilor păstorești din sudul Poloniei, originea diferită a românismelor (traco-dacă, latină, sud-slavă); Marek Stachowski, *Karpatyzm leksykalny*, în „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, MCCLXXIII, Prace Językoznawcze, z. 122, Cracovia, 2005, p. 179-188, în care autorul face pentru prima dată o clasificare a termenilor păstorești în „carpatisme polono-ceho-slovace, polono-ucrainene, ungaro-ucrainene, ungaro-române, ucraino-române” (cu exemple).

Dintre lucrările românești sunt de reținut: Jan Lobiuc, *Elemente românești în terminologia păstoritului și a creșterii vitelor la huțuli*, „Romanoslavica”, XVIII, 1972, p. 109-134; Emil Vrabie, *Note lexicale privind elementele de origine românească în limba polonă*, în „Studii și cercetări lingvistice”, XXVII, 1976, nr. 2, p. 271-279 și nr. 3, p. 279-291 ș.a.; M. Mitu, *Cu privire la evoluția semantică a românismelor în limbile slave*, „Cercetări de lingvistică”, Cluj, XXVIII, 1983, nr. 1, p. 55-61; Ion Robciuc, *Raporturile lingvistice româno-ucrainene. I. Elemente românești în ucraineană*, București, 1996.

Problema vechimii

Cea mai veche atestare a unui termen păstoresc de origine română în limba polonă este *zap*, în polonă *cap*, la anul 1440 în tratatul de ortografie al lui Jakub Parkoszowicz²: „*Cap id est hircus vallacorum vel interjectio percucientis*” (p. 406);

¹ Apărut în vol. *I dialetti e la montagna*, a cura di Gianna Marcato, *Atti del Convegno din Sappada (Belluno), 2-6 luglio 2003* (serie „Quaderni di dialettologia”, 8), Padova, Ed. Unipress, 2004, p. 331-336.

² Despre autor, vezi *Encyklopedia języka polskiego*, Wrocław-Varșovia-Cracovia, Wyd. Ossolineum, 1991, p. 246. Lucrarea a fost editată de J. Łoś, *Traktat o ortografii polskiej de Jacobus filius Parcossii*, Cracovia, 1907.

autorul, profesor la Universitatea din Cracovia, a ales acest termen pentru ilustrarea grafică a fonemului [c]: „In molliter autem asperatis scribatur simplex *c* omni asperacione, ut: *cap, cebula, cisz*” (p. 407), cf. SSTp. I, 214¹; Sławski, I, 55 (< rom.).

Nu este lipsit de interes să subliniem că termenul *țap*, cea mai veche atestare a unui lexem românesc într-un text conceput în Polonia (secolul al XV-lea) este și cea mai veche atestare a unui termen român de origine autohtonă (traco-dac) într-un text cunoscut în genere: *Codex Vaticanus nr. 1468*, din secolul al X-lea: „*Hircus caper zappu dicitur*”².

Rom. *țap* într-un text polonez din secolul al XV-lea este însă un caz de vechime relativă a unui lexem românesc în limba polonă. Ni se pare firesc a admite că el a pătruns *mai înainte* din limba păstorilor valahi din Carpați în graiurile polone de sud (Podhale, Małopolska), că ajunsese să fie destul de răspândit alături de alți termeni asemănători (adică păstorești) în acest areal, unde l-a putut cunoaște profesorul cracovian. Simplul fapt că el apare nu într-un text de sorginte folclorică, cu referire la o realitate păstorească, ci într-un text *științific*, servind ca exemplu pentru o argumentare științifică (în cazul de față, un fapt de fonetică și ortografie) este semnificativ pentru vechimea prezenței acestui termen românesc în limba polonă.

Înțelegând prin *vechime relativă* vechimea în funcție de *prima atestare într-un text scris*, trebuie să admitem și formula *vechime absolută*, adică cea raportată (sau dedusă) la (sau din) o perioadă anterioară celei mai vechi atestări scrise. La rândul ei „vechimea absolută” poate avea în vedere presupusa prezență a *unui singur* termen de origine străină în limbă, a *mai multor* termeni sau a unei întregi terminologii (adică totalitatea termenilor aparținând aceleiași clase lexico-semantică). În acest ultim caz am putea vorbi de o „vechime absolută generală”.

Pentru a stabili cât de veche este *întreaga* terminologie păstorească de origine română în limba polonă (adică în ce măsură se poate vorbi, în acest caz, de vechime relativă sau absolută) lingviștii au la dispoziție argumentele furnizate de istoria limbii (mai ales de fonetică istorică); în cazul „păstorismelor”, poate mai profund decât în alte cazuri, este necesară coroborarea cu datele furnizate și de alte științe, *istoria* în primul

¹ Informația a reținut atenția lingviștilor români care au analizat elementele autohtone din lexicul românesc, vezi E. Vrabie, *Note lexicale...*, p. 279; G. Mihăilă, *Cele mai vechi atestări în româna comună*, SCL, XXXI, 1980, nr. 1, p. 13, reprodus în *Contribuții la etimologia limbii române*, București, 2002 („Etymologica”, 15), p. 13; *Les plus anciennes attestations des mots roumains autochtones (Xe siècle – 1520)*, în „Thraco-Dacica”, XVII, 1996, nr. 1-2, p. 40.

² Publicat de G. Loewe și G. Goetz, *Corpus glossarionem Latinorum*, V, Lipsiae, 1894, p. 503 (cf. G. Mihăilă, *Les plus anciennes...*, p. 40); cf. și G. Mihăilă, *Cuvintele de origine autohtonă în limba română* (discurs de recepție la Academia Română, 20 ianuarie 2006), București, Editura Academiei Române, 2006, p. 24.

rând, dar și *sociologia, geografia istorică, etnologia și etnografia, antropologia, mitologia*¹.

Cât de mult se poate merge înapoi cu stabilirea vechimii păstorismelor lexicale românești în limba polonă? Cu alte cuvinte, care este în acest caz vechimea lor absolută generală?

Extinzând exemplul rom. *țap*, ca primă atestare într-un text elaborat în Polonia (secolul al XV-lea), la *totalitatea* lexemelor păstorești, trebuie subliniat de la bun început că majoritatea acestor termeni sunt populari, transmiși pe care orală, ca urmare a contactelor nemijlocite ale păstorilor români din Carpații de Nord cu locuitori slavi, vorbind graiuri slave aparte, formate în urma destrămării unității lingvistice slave (după secolele al II-lea – al III-lea e.n.). Or, cum viața păstorească a fost străveche la locuitorii arcului carpatic, *cu multă vreme înainte de a deveni și a se numi români* (adică secolul al XV-lea, data primei atestări a rom. *țap* în limba polonă), este de presupus că și *alți* termeni păstorești intrați în polonă din română sunt anteriori acestei date. Slavistul polonez Tadeusz Lehr-Splawiński, în cartea sa *Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój* (1947)², scria: „Takie wyrazy jak *bryndza, fujarka, żętyca* – to wyrazy górskie (...) trudno oznaczyć czas ich przyjęcia, pewno sięgają czasów przed XVI wiekiem” (p. 238).

Pe baza cercetării *toponimelor, antroponimelor* din arealul extracarpatic de sud și de nord, Nicolae Drăganu a elaborat lucrarea fundamentală *Români în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și onomasticii* (București, 1933), în care mută granița temporală a transmiterii „păstorismelor” românești în limbile slave mult înapoi, spre secolul al IX-lea: multe dintre numele topice românești au la bază apelative, transmise de păstorii români pe o arie largă de-a lungul Carpaților, în urma transhumanței, nomadismului sau colonizărilor succesive (acestea din urmă, mai ales în secolele al XIV-lea – al XVI-lea).

În monumentalul *Dicționar al antichităților slave* (Słownik starożytności słowiańskich), vol. I-VI, 1961-1982, găsim câteva articole de mare interes pentru noi: *Dakowie* (Dacii, vol. I, p. 312-313), *Karpaty* (Carpații, vol. II, p. 377-379), *Pasterstwo* (Păstoritul, vol. IV, p. 38-39), *Wolosi* (Valahii, vol. VI, p. 576-583), în care autorii ajung unanim la concluzia că granița temporală a contactelor româno-nord-slave în Subcarpații polono-slovaci atinge aproximativ secolul al XIII-lea³.

Bogata literatură a subiectului, atât cea străină, cât și cea românească, situează transmiterea de lexeme păstorești de origine română în limbile nord-slave (cu deosebire, polonă și slovacă, dar și mai apoi cehă, ucraineană), în perioada secolelor al XIII-lea – al XIV-lea (cea a începuturilor), cu apogeul în secolele al XV-lea – al XVI-lea, aceasta cu

¹ Pentru acest aspect, vezi recent: Emanuela Dima, *Discipline științifice implicate în studierea păstorismului românesc. Argumente și concluzii*, în „Limba română”, LVI, 2007, nr. 3, p. 269-286.

² Am folosit ediția Varșovia, PWN, 1978.

³ T. Wiślański, *Pasterstwo* (în vol. IV, p. 39), Andrzej Wędzki, *Wolosi* (în vol. VI, p. 579), aici harta migrațiilor păstorești în secolele al XIV-lea – al XX-lea, după K. Dobrowolski.

deosebire pe baza documentelor istorice. Credem însă că, făcând abstracție de acestea, în cazul păstoritului, *datorită caracterelor specifice ale fenomenului*, se poate admite – fără a greși prea mult – că începuturile contactelor între locuitorii lanțului muntos din Carpații de Nord și Tatra, „valahii” – vorbitori de limbă romanică și vecinii lor nord-slavi – strămoșii actualilor poloni, slovaci, cehi ș.a., pot fi situate și mai devreme de secolul al XIII-lea, mergând până în secolul al X-lea. Cu alte cuvinte, *primele românisme lexicale în limbile slave de nord au fost „păstorismele”*, celelalte, de altă natură, aparținând altor clase lexico-semantice, fiind ulterioare. În sprijinul acestei aserțiuni, facem următoarele remarci:

a) Viața păstorească desfășurată de-a lungul Carpaților *nu a fost niciodată un fenomen întâmplător, de conjunctură*, determinat de cauze precis situate în timp, de natură politico-militară, economică ș.a.; acest tip de viață nu a cunoscut pauze, reculuri urmate de reînnoiri, reluări, ea s-a manifestat neîntrerupt din vremuri ancestrale.

Păstoritul (creșterea oilor) a fost o îndeletnicire a locuitorilor din Carpați din timpuri străvechi. Primii vor fi fost *traco-ilirii*, așa cum presupunea mai de mult Grigore Nandriș¹ și nu e de neînțeles că multe cuvinte românești din acest domeniu pe care le avem de la *daci* (urmași ai *tracilor*) concordă cu echivalentele lor fonetice prezente în limba *albanezilor* (urmași ai *ilirilor*), după cum dovedește întreaga literatură a vocabularului autohton al limbii române, raportat, în mare măsură, la corespondentele din limba albaneză² (rom. *baci*, alb. *baçi*; rom. *bîr*, alb. *berr*; rom. *brînză*, alb. *brenza*; rom. *căciulă*, alb. *kaçule*; rom. *căpușă*, alb. *këpushë*; rom. *cătun*, alb. *katund*; rom. *ciut* (*șut*), alb. *shyt*; rom. *fluier*(ă), alb. *flojëre*; rom. *groapă*, alb. *gropë*; rom. *măgură*, alb. *magulë*; rom. *strungă*, alb. *shtrungë*; rom. *țap*, alb. *cap*, *cjap*; rom. *țarc*, alb. *thark*; rom. *urdă*, alb. *udhós*; rom. *vatră*, alb. *votër*, *votrë*, rom. *zară*, alb. *dhallë* ș.a.).

b) Încă înainte de cucerirea Daciei de către romani (începutul secolului al II-lea d.Hr.), dacii erau cunoscuți în literatura latină ca hrănindu-se cu lapte și brînză. Lucius Junius Moderatus Columella (sec. I d.Hr.), în tratatul său *De re rustica* (VII, 2), scria:

A doua preocupare a noastră [= a romanilor], după cea a marilor patrupede, ba am putea spune, având în vedere folosul, principala noastră preocupare trebuie să fie oaia. Căci ea ne scutește trupul împotriva puterii frigului și ne procură o îmbrăcăminte plăcută. Apoi ea satură prin belșugul brânzei și al laptelui nu numai pe țărani, dar și împodobește mesele bogaților cu mâncări numeroase și variate. Iar unor popoare, lipsite de grâu, le procură toată hrana. De aceea cei mai mulți dintre nomazi și dintre geți se numesc *γαλακτοπόται*³.

¹ În articolul *Păstoritul românesc în Carpații poloni (în lumina „Atlasului lingvistic al Poloniei subcarpatine”)*, în „Dacoromania”, VIII, 1934-1935, p. 148.

² Cf. Grigore Brîncuș, *Vocabularul autohton al limbii române*, București, 1983, și seria de articole ale lui G. Mihăilă în „Thraco-Dacica”.

³ „Post maiores quadrupedes ovilli pecoris secunda ratio est, quae prima sit, si ad utilitatis magnitudinem referas. Nam *id praecipue nos contra frigoris violentiam protegit*, corporibusque nostris liberaliora praebet velamina. Tum et iam *casei lactisque abundantia non solum agrestes*”

c) Mai întâi *traco-iliri*, apoi *daci* (geto-daci), după aceea *daci romanizați* (vorbind un amestec de limbă dacă și latină populară), apoi *străromâni* (cu păstrarea unor elemente lexicale autohtone) în secolele al VII-lea – al X-lea d.Hr. și, în sfârșit, *români* (sau „valahi” – cum îi denumeau slavii, recunoscând caracterul neslav, romanic al limbii lor), cam de prin secolul al X-lea, când se încheie procesul de formare a limbii române (asemeni altor limbi neolatine din vestul Europei) – locuitorii arealului carpatic – oameni ai munților și pădurilor, în primul rând *păștori* (crescători de oi și capre) și mai apoi și *agricultori* (cultivatori de cereale și crescători de vite mari) – au intrat în relații de bună vecinătate cu locuitori de la nord și de la sud de Carpați; ei le-au transmis acestora o serie de cuvinte – multe din domeniul păstoritului –, la rândul lor primind de la aceștia (în primul rând slavii – strămoși ai actualilor bulgari și sârbi – cu care au conviețuit începând din secolul al VI-lea chiar pe teritoriul Daciei) numeroase cuvinte din cele mai diferite domenii ale vieții sociale, în primul rând *agricultura*. Dacă elementele vechi sud-slave în limba română sunt, în genere, de mult cunoscute, atestate încă din cele mai vechi texte românești scrise (secolul al XVI-lea), mult răspândite și viabile până azi în limba română (vezi G. Mihăilă, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română*, București, 1961), în schimb, nu dispunem de date precise privind eventualele împrumuturi reciproce de termeni între vorbitorii de limbă română veche (începând din secolul al X-lea) și vecinii lor slavi de la nord de Carpați, care vorbeau o *limbă vest-slavă comună*, din care se vor forma actualele limbi polonă, cehă, slovacă. Oricum, se poate admite că încheierea celor două procese: cel de formare a limbii române și cel de destrămarea a unității lingvistice slave, *coincid în timp – secolul al X-lea*, deci prezența vechilor românisme (cele mai multe din domeniul vieții păstorești) – în limba polonă veche este expresia contactului direct între vorbitorii a *două limbi* (una romanică, cealaltă nord-slavă) *formate ca atare*. Faptul că nu dispunem de atestări scrise din ambele limbi în această perioadă – secolul al X-lea – (cele mai vechi din limba polonă aparțin secolului al XII-lea și de limba română abia din secolul al XVI-lea), nu ne împiedică să admitem că asemenea schimburi între cele două limbi nu ar fi avut loc. Pentru românismele din lexicul limbii polone (și, în bună măsură, și slovacă), pledează aspectul fonetic arhaic (daco-latin) al unor termeni păstorești (pol. *bryndza*, *flujera*, *gruń*, *frombija*, *kłag*, *dzer* ș.a.).

---

saturat, sed etiam elegantium mensas iucundis et numerosis dapibus exornat. Quibusdam vero nationibus frumenti expertibus victum commodat ex quo *Nomadum Getarumque plurimi γαλακτοπόται dicuntur*. Igitur id pecus, quamvis mollissimum sit, ut ait prudentissime Celsus, valetudines tutissimae est, minimeque pestilentia laborat” (subl. n. – M.M.) (G. Popa-Lisseanu, *Dacia în autorii clasici*. Ediție îngrijită și prefață de I. Opreșan, București, Editura Vestala, 2006, p. 100-101.

Un fapt de morfologie

Contactul lingvistic, se știe, are urmări, înainte de toate, în domeniul *lexicului*, compartimentul cel mai penetrabil la împrumuturi. Și în cazul relațiilor lingvistice româno-polone (româno-nord-slave în general), toate exemplele aparțin, practic, lexicului. Există însă un fapt din domeniul morfologiei unor limbi slave de nord (polona și slovacă), care întărește o dată mai mult ideea *vechimii și intensității* contactelor româno-nord-slave în domeniul vieții păstorești, *într-un grad mai mare decât în al altor relații lingvistice româno-nord-slave*. Este vorba de genul personal la pluralul substantivelor masculine în polonă și slovacă.

În cursul de gramatică a limbilor slave al lui Zdzisław Stieber (*Zarys gramatyki porównawczej języków słowiańskich*, część II, zeszyt 1, *Fleksja imienna*, Varșovia, 1971, § 11, p. 16-17) se dau exemple din limbile polonă și slovacă pentru *trei* nume de animale, *câine*, *lup* și *vultur*, care astăzi sunt trecute asemeni altor substantive din aceeași categorie la genul masculin-nonpersonal la numărul plural; dar mai de mult, până prin secolul al XVII-lea, erau atestate cu desinențe de masculin personal: în slovacă *tí vlci*, *tí psi*, acuz. *tych vlkov*, *tych psov*; pol. *ci wilcy*, *ci psi*, *ci orłowie*; abia mai târziu, acestea au fost trecute în categoria substantivelor care, la plural, au primit desinențe de masculin-nonpersonal: *te wilki*, *te psy*, *te orły* (ca și *te ptaki*, *te barany* etc.). Nu se dă nicio explicație acestui fenomen.

O dublă întrebare: de ce acest fapt se întâmplă numai în cazul denumirii a trei animale, *câine*, *lup* și *vultur* și de ce numai în limbile polonă și slovacă? Răspunsul este cât se poate de simplu și este legat tocmai de viața păstorească comună a polonilor, slovacilor cu românii din secolele al XIV-lea – al XVI-lea. Se știe că numărul valahilor pe teritoriile subcarpatice crește considerabil după secolul al XIV-lea, nu atât prin coborârea lor de la munte la șes (căci unii făceau și drumul invers ca păstori transhumanți), ci mai ales prin *colonizarea* masivă a terenurilor semi-pustii după invazia tătară din secolul al XIII-lea, proces instituit și organizat prin hotărâri ale regilor poloni. Rezultatul a fost întemeierea a sute de așezări valahe, cu o viață stabilă, care se conduceau după legi interne (*jus valachorum*) și care au dus la intensificarea transmiterii de împrumuturi lexicale românești, la perpetuarea unor elemente românești specifice și în alte domenii, în folclor, obiceiuri, portul popular etc. Pe de altă parte, acei slavi (în acest caz, polonii și slovacii – *vecini imediați ai păstorilor valahi*), până acum mai mult agricultori, *devin tot mai mult și păstori*, își însușesc modul de viață al acestora (vizibil până azi după felul cum arată țăranul polonez din Podhale, *góralul* din Zakopane!). După o conviețuire (nu vecinătate!) slavo-română mai îndelungată pe *aceleași terenuri*, s-a întâmplat – ca și în cazul conviețuirii româno-sud-slave în Dacia romanizată –, ca influențele să nu se limiteze numai la lexic, ci să atingă uneori și morfologia.

De ce numai termeni denumind aceste trei animale? Pentru că toate *trei* (și numai ele) aparțineau acelor animale care erau cele mai apropiate pentru păstorul,

pentru crescătorul de oi de la munte, pe de o parte câinele ca *aliat*, ca prim ajutor, cel mai credincios și mai de folos păstorului, și pe de altă parte *lupul* și *vulturul*, ca dușmani, animale de pradă, cu care păstorul avea de luptat în viața de zi cu zi. Acestea erau ființe *puternice, cu personalitate*, ca și el însuși, *omul*, de care acesta trebuia să țină seamă, pentru a dăinui, el și turma sa de oi. Așa stând lucrurile, pe plan lingvistic s-au putut perpetua nu elementele lexicale (pentru că aceștia sunt *termeni de bază*, de multă vreme cunoscuți în ambele limbi și care, de regulă, nu fac obiectul unor împrumuturi), ci anumite mijloace gramaticale (morfologice) menite a întări raporturile existente între om și natură (în acest caz, *fauna*). Fie ca *prieten* (câinele), fie ca *dușman* (lupul și vulturul), aceste animale au inspirat omului ideea de *egalitate în putere cu el însuși*. Așa se face că în românește s-a folosit în vorbirea populară vocativul în *-e* la forme nearticulate: *oame* (alături de cea articulată, *omule*), *lupe* (în folclor: „Stăi, *lupe*, nu mă mânca!”), ca marcă a dorinței de apropiere, de familiaritate (în loc de formule articulate *omule, lupule*, considerate „oficiale”, adică în conformitate cu regulile gramaticale obișnuite).

Analogia este evidentă, cauza este aceeași, dar mijloacele de exprimare sunt diferite: în română vocativul în *-e*, iar în polonă și slovacă, genul masculin-personal la aceste trei denumiri, dar în ambele cazuri *numai în varianta populară* (în cazul nostru, păstorească) a limbii și *numai în perioada mai veche!*

Este semnificativ că aceste fenomen are loc numai în polonă și slovacă, pentru că acestea au venit *primele* în contact cu limba română pe acest plan și numai aici s-a dezvoltat genul personal la pluralul substantivelor masculine. Formele de excepție, de tipul pol. *wilcy, psi, orłowie*, cu terminații de gen personal, au ieșit din uz la răscrucea secolelor al XVI-lea și al XVII-lea, când prezența valahă printre slavii de nord-vest devenise un fapt obișnuit, influența lingvistică românească scade în intensitate, iar cei mai mulți dintre „valahi” devin obiectul procesului tot mai intens de slavizare.